

ADALÉKOK ABAÚJ VÁRMEGYE 18. SZÁZAD VÉGI VÁSÁRAIHOZ ÉS AZ ABAÚJ MEGYEI LAKOSSÁG VÁSÁROZÁSI SZOKÁSAIHOZ

TAKÁCS PÉTER–UDVARI ISTVÁN

A nemzeti piac megszületése előtt Abaúj vármegye kivételezett szerepkört töltött be Magyarország gazdasági életében. Egyike volt azon megyéknek, melynek területén bonyolódott a Felvidék és az Alföld regionális árucseré-forgalma, mely fekvésénél fogva gyűjtője, továbbítója, fogadója és elosztója volt a Magyarország, Lengyelország, Oroszország és Morvaország közötti kereskedelmi forgalomnak. A Kassa fölötti hegyektől a Hernád és Sajó találkozásáig lenyúló vármegyét olyan törvényhatóságok vették körbe, mint Zemplén, a 18. században még híres és keresett Tokaj-hegylajai boraival, Sáros, Szepes hámoráival, bányászfalvaival és városaival, Torna gyümölcsöseivel, Borsod búza- és rozstermő vidékeivel. Abaúj megyén keresztül vezetett az út Gömörbe is, és Abaújjig eljutott a Szabolcs megyében termelt gabona éppúgy, mint a Debrecenben dolgozó céhesek terméke. A megye fában, erdőben, gyümölcsösökben, termőföldben, halban, csikban sem szűkölködött. A maga nevelte állatok mellett más vármegyék fölös jószágait is felhajtották az abaúji vásárokra, és a megye lakossága a 18. században még egyértelműen magára vállalta a Felvidék és Alföld termékeinek a közvetítését. Ez a feladat, azzal együtt, hogy az Északra irányuló dohány is „keresztül-futott” a megyén, tarka forgatagát hozta létre a szekerezés, fuvarozás feladatkörének, a kézi- és szekeres napszámok lehetőségének. Ezzel együtt felvirágzott a kézműipar, és különösen Kassán, országos hírré vergődtek a vásárok.¹

Ahhoz azonban, hogy realisabb képünk alakuljon ki az áruforgalomról, a lakosság áruközvetítő, kereskedő, fuvarozó, haszonszerző tevékenységéről, munkavállalási kedvének alakulásáról és kényszeréről, ismernünk kellene a vármegye népességét, településrendszerét, úthálózatát, belső kontár-, házi- és céhes-ipari tevékenységét, a mezőgazdasági produktumot és a fogyasztás mennyiségét. Ismernünk kellene a lakosság életmódját, mentalitását és még annyi minden mást. Ez a dolgotat mindezek feltárására nem vállalkozhat. Egy ilyen szintézis jellegű összegzés csak a források teljes körű feltárása mellett lehetséges. Mi ezúttal még a lakosság pontos számát sem regisztrálhatjuk. A valóságot leginkább megközelítő II. József korabeli népszámlálás Abaúj megyei adatai jelenleg még lappanganak.² Ezek az adatok azért lennének fontosak, mert időben közel esnek a Mária Terézia-féle úrbérrendezéshez, s több-kevesebb biztonsággal meg lehetne határozni az úrbéres, az úri szolgálónépek arányát, a nemesség számát. Ezek hiányában azonban csak a *Lexicon locorum* . . . és Ludovicus Nagy adataiból

1. Sziklay J.–Borovszky S., (szerk.) 1896.

2. Csorba Csaba levéltárigazgató szíves közlése szerint Abaúj-Torna vármegye II. József korában végrehajtott népességszámlálásáról a felvételi adatlapokat megtalálták szlovák kutatók Kassán, s közlésre átengedték a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárnak.

vonhatunk le következtetéseket a megye lakosságára, vallási és etnikai tagozódására vonatkozóan.³

Az 1772-es adatfelvétel szerint Abaúj vármegye területébe ékelődött be *Kassa* szabad királyi város, mint önálló törvényhatóság. A vármegyei törvényhatóságnak volt alárendelve 228 település, melyből 7 volt mezőváros – *Eniczke, Jászó, Alsó- és Felső-Mecenzéf, Sepsi, Gönc, Szántó* és *Szikszo* – 221 település találtatott falunak. A 228 település közül 40-ben volt katolikus parochia, 18-ban görög katolikus, 3-ban evangélikus és 41-ben református parochia. A falvak közül 154-nek volt magyar, 2-nek német, 72-nek pedig szlovák nyelvű a lakossága.

Ludovicus Nagy már 10 mezővárost – *Boldogkővárálja, Enyiczke, Forró, Gönc, Jászó, Nagyida, Alsó- és Felső-Mecenzéf, Szántó, Sepsi* és *Szikszo* – talált a vármegyében, bár ő *Alsó- és Felsőmecenzéfet* még külön-külön oppidumnak említi, a mai gazdasági szakirodalom azonban 1 gazdasági egységnek veszi.⁴ A 10 mezőváros közül a legnépesebb (Abaúj)Szántó volt. Egymagának 4468 lakosa volt, akik közül 2139 volt a római, 1013 a görög katolikus, 1316 pedig református. Ezen oppidumban volt az 1820-as években 589 lakóház. A legkisebb mezőváros Abaújban Enyiczke (Eniczke) volt. 129 lakóházában mindösszesen 937 ember lakott.

Ludovicus Nagy talált még Abaúj megyében 239 falut és 107 pusztát. A falvak közül kettőnek volt a lakosság száma 1500 fölött, 21-nek 1000 és 1500 között, 77-nek 500 és 1000 között, 71-nek 300 és 500 között, 68-nak pedig 300 lélek alatt. Apró, kicsi falvak az abaúji települések még az 1820-as években is. Kettőszáznál több lakóház mindössze 1 faluban található (Ruszka: 225). 150 és 200 közötti lakóház is mindössze 14 községben volt, 100 és 150 között 33 településen. 51 és 100 között volt a lakóházak száma 95 községben, míg 50 lakóháznál kevesebb volt 96 faluban. Ez utóbbiak jórészt tanyácskáknak illenének be az Alföldön, és még annak sem a nagyobbak közül valónak. Ilyen nagyságrendű településeken az 1770-es években az élet faluközösségi keretek között, patriarchális viszonyok között zajlott.

Ezekhez a falvakhoz, mezővárosokhoz társult 107 pusztta. Közülük 51 még az 1820-as években is lakatlan. A többiekben is csak 1-3 lakóház volt 5-39 lakossal, alighanem pásztorszállásokkal, csőszházakkal. Íme hát így nézett ki Abaúj megye az 1820-as években. Területébe beékelődött még egy önálló törvényhatóság, *Kassa* szabad királyi város, mely nemcsak a megye székhelye, legnagyobb vonzáskörét maga köré tömörítő igazgatási, gazdasági és kereskedelmi, kulturális centruma volt, hanem országosan is jelentős város. A vármegye lakóinak összlétszáma: 158 833.

1772/73-ban, amikor a Mária Terézia-féle úrbérrendezés zajlott Abaúj vármegyében, a helyzet és állapot csak számszerű mutatókban különbözhetett. Kisebbség voltak a falvak, kevesebb a lakóházak száma, kevesebb a lakosok száma, a falvak száma pedig 209 volt. Legalábbis az úrbérrendezés 209 településen történt meg. Dolgozatunk további részében az úrbérrendezés kor „megvallatott” jobbágyok, zsellérek 9 kérdőpontra adott válaszaiból kíséreljük meg kihámozni az abaúji vásárok és a vásározó abaúji községek szokásait, szekerező útjait.⁵

A megye és az ország egyik legjelentősebb városa *Kassa*. Töretlen fejlődése, kiváltságainak gyarapodása, jelentőségének fokozódása Károly Róbert idejétől – ha megtor-

3. *Lexicon universorum Regni Hungariae locorum populorum . . .* Budapest, 1920. 1–9., 312.

4. *Bácskai V. – Nagy L.*, 1984. 75., 81., 87. skk.

5. A dolgozat alapforrása Abaúj megye úrbérrendezésének iratanyaga Mária Terézia korából. Lelőhelye: Magyar Országos Levéltár, Mikrofilmtár, Urbariala, Abaúj megye. A továbbiakban, ha ebből az ábécérendben található anyagból merítjük adatainkat, nem hivatkozunk rá külön, lett-légyen az számszerű adat vagy idézet.

panásokkal is – állandóan tart. Nemcsak főkapitányi székhely, nemcsak vármegyeközpont, hanem országrészek és országok egymás közötti árucseréjének központja is. 1806-tól püspökségi székhely is. Fényes Elek szavaival „egy a legszebb, legrégebb, s legműveltebb királyi városaink közül”. Összeköttetése volt Debrecennel, Pesttel, Miskolccal, Eperjessel, de még Ungvárral, Munkáccsal, Beregszászal, Szatmárnémetivel is. A szabolcsi dohány, a hegyaljai bor, a hortobágyi, jászkunsági szarvasmarha éppúgy „elvándorolt” vásáraitra, mint Gömör, Szepes, Sáros megyék bánya- és manufaktúra-terméke, a Bükk hegység, a Mátraalja sertései éppúgy gazdát cseréltek itt, mint az alföldi vármegyék búza- és rozsfeslele. Népsége 1846-ban 13 034 lélek volt, akik között 4738 találtatott szlováknak, 2904 magyarnak, 2592 németnek, 729 zsidónak, 113 ruszinnak, 100 cigánynak. Mindezen népek mellett lakta még a várost 2838 részint belföldi, részint külföldi „idegen”. A lakosság zöme római katolikus volt, miután az ellenreformáció megtörte a kálvinista hit egyeduralmát Kassán, és a kassai prédikátornak Debrecen nyújtott menedéket. 1846-ban a reformátusok száma mindössze 898 volt, az evangélikusoké 1039, az izraelitáké 729, a görög katolikusoké 113. A többi lakos katolikus volt.

A lakosságnak csak elenyésző hányada foglalkozott földműveléssel, többen szőlőműveléssel. Feltűnően nagy volt a kézművesek, a kereskedők száma, és az 1820-as évektől jelentős manufaktúrák alakultak Kassán. A város iparosodottságára jellemző, hogy 1720-ban már 30 mesterséget üztek, s a mesterségek száma 1828-ra 86-ra emelkedett. Eperjessy Géza 1828-ból 4386 adófizetőt vett számba Kassán, és ezek közül 450 volt kézműves. Volt itt ekkor már cukrász, kolbászkészítő, mészáros 23, mézeskalácsos 7, molnár, pék 13, serfőző, szappanfőző 8, aranyműves 5, bádogos 4, boglárkészítő, gépész, harangöntő, késgyártó, kovács 4, köszörűs, lakatos 13, műszerész, ónműves, órás 6, puskaműves, reszelővágó, rézműves, sárgaréz-műves, üstgyártó, csizmadia 59, irhakészítő 6, kesztyűs, nyereggyártó 5, szíjgyártó 10, szűcs 8, tímár 11, varga 29, aranyhímző, gombkötő 9, kelmefestő 7, kalapos 10, kötélgyártó, paszományos, pokróc-készítő, posztógyártó 5, posztónyíró, szabó 9, magyar szabó 26, német szabó 24, szűr-szabó, takács 9, zsinórkészítő, asztalos 17, ács 4, cserepező, esztergályos 4, kádár 13, kerékgyártó, kőműves 5, szobafestő 9, üveges 5, borbély 3, seb orvos 2, fazekas 10, fésűs, kárpitos, kefekötő, könyvkötő 6, nyomdász, orgonakészítő, papírgyártó, parókakészítő, rostakészítő, színező, szobrász és még jó néhány meg nem nevezett mesterséget űző családfe.

Kassát mégsem kézműipara, majd kibontakozó manufaktúra-ipara tette gazdaságilag nagygyá, sokkal inkább kereskedelme. Igaz, hogy Kassa „az északkeleti országrész legjelentősebb ipari . . . centruma” is volt, de iparánál is jelentősebb kereskedelme. 1828-ban 33 családfe vallotta magát kalmárnak, és 244 családfe „tőzsérnek”. Melléjük még több száz ember élt kereskedeleméből.

A város gazdagságára jellemző, hogy földesúri jogot gyakorolt 2 mezőváros és 18 falu fölött. Magának is kiváló rétjei, termékeny szántóföldjei voltak. Jelentőségét mégis Bácskai és Nagy hangsúlyozza legtalálóbban: „Kassa köztudottan a Magyarország és Lengyelország közti, valamint az Erdély–Debrecen–Hegyalja és Pest közötti kereskedelem igen fontos csomópontja is volt.”⁶

Az elmondottak együttesen járultak hozzá, hogy Abaúj vármegye falvainak lakói, ha vásárra, fölösleg eladására, szükségletük beszerzésére gondoltak, elsőként Kassa jutott eszükbe, s ha már rá gondoltak, befogott szekerek rúdját, felnyergelt lovuk fejét, gyalogos útjuk irányát leginkább Kassa felé fordították. Bácskai és Nagy véleménye szerint „Abaúj megyében a falvak egy része napi szükségleteinek beszerzését Alsó-Me-

6. Fényes E., 1851.; Bácskai–Nagy i. m.; Eperjessy G., 1988.; Gyimesi S., 1975.

cenzéfen, nagyobb bevásárlásaikat, illetve eladásait Kassán” intézték.⁷ Még inkább így volt ez 1772/73-ban, amikor Alsó-Mecenzéf jelentősége még alig-alig mérhető.

Az 1770-es években Kassát 113 Abaúj vármegyei település lakói emlegették, mint számukra nagyon fontos vásározó, piacozó helyet, és napi gyalogos és szekeres munkát biztosító helyet. Az említett 113 község többsége egyedüli vásározó, piacozó helyként nevezte meg Kassát. Ezek a következők voltak: *Baska, Bályok, Béla, Benyik, Bernátfalva, Beszter, Bocárd, Bogdány, Bologd, Bööd, Bukóc, Búzafalva, Buzinka, Alsócsáj, Felsőcsáj, Csákány, Csány, Csontosfalva, Enyiczke, Garbóc, Felsőgecse, Felsőgyönyű, Györgyi, Gyürke, Haraszi, Hámor, Hidasnémeti, Hilyó, Alsóhutka, Felsőhutka, Kisida, Kalsa, Kassaujfalu, Felsőkemence, Kenyhec, Alsókéked, Felsőkéked, Királynép, Lengyelfalva, Migléc, Mindszent, Alsómislye, Felsőmislye, Miszlóka, Nadas, Nádaska, Alsóolvár, Felsőolvár, Osva, Pányok, Pólyi, Rákos, Ránk, Raás, Ruszka, Rozgony, Saca, Sándorbölse, Kisszalánc, Széplakapáti, Széplak-Hosszúszter, Széplak-Rövidszer, Szilvásapáti, Szina, Szinye, Szkáros, Szurdok, Tornyosnémeti, Alsótőkés, Felsőtőkés, Újszállás, Újvár, Újváros, Vajkóc, Zoba, Zsádány, Zsebes és Zsír.*

Az említett falvak lakóinak többsége nemcsak Kassa évi hat országos, egy-egy alkalommal 2 hétig folyton tartó vásáraiba, hetenként rendszeresen tartott hetipiacaiba jártak be, hanem egyéb célból is. Többségük zsellér lakossága leginkább Kassán, vagy a kassai szőlőkben kapott munkát. Rendszeresen szekereztek, fuvaroztak is a falvak lakói vagy magának a városnak, vagy az ott lakó és dolgozó kézműveseknek, kereskedőknek. *Benyik* lakói például „fogattal és kézi munkával” rendszeresen „pénzt keresnek” Kassán, ahol „egyesek szalonna eladásával kereskednek”. *Bologd* lakói is „bizonyos időben szalonnával kereskednek” a városban. A vásározás és piacozás mellett „kézi és szekeres bérmunkával” rendszeresen „pénzt keresnek” *Kalsa, Királynép, Lengyelfalva, Mindszent, Alsómislye, Alsóolvár, Felsőolvár, Osva, Pányok, Raás, Szilvásapáti, Szkáros, Alsótőkés, Felsőtőkés, Újvár, Zoba, Zsádány* lakói. Sőt, „életet” fuvaroznak Kassán *Osva* lakói, akik „szilvásaik, cseresznyéseik” gyümölcsseit is itt szokták eladni. „Fuvaroskodnak” és „gabonaneművel kereskednek” Kassán *Királynép* lakói. Szekeres és kézi munka vállalása mellett, a vásárok és piacok rendszeres látogatása mellett Kassa tűzi-és épületfa ellátásáról gondoskodtak az alsókékediek, felsőkékediek, a beszteriek, a böödiek, a felsőcsájaiak és mások. A Kassa külvárosát alkotó *Kassaujfalu* lakói „mind kézi, mind marhabéli munkával” pénzt szoktak ott keresni, „nemkülönben kalácsoknak sütésével . . . Ezeken kívül sertésekkel és szalonnákkal való kereskedést annak idejében gyakorolják” Kassán. A *miszlókaiak* gyalogos és szekeres munkájuk mellett „feleségeiket” is Kassán dolgoztatják, akik ott „vászonfehérítéssel és fehérnemű készítésével” kereshetnek pénzt. *Pólyi* lakói a vásárok és piacok látogatása mellett „szántani és trágyát hordani is járnak Kassára”. A *széplakiak* lécnak való fájukat és „sövénynek való vesszőjüket” hordják a városba. A *felsőcsájaiak* szilvásaik, az „ortás helyeken gyümölcstermő fáik . . . áldásait” hordják Kassára, ahol „fa eladásából is pénzelhetnek”. *Vajkóc* lakói „megfelelő időben csik fogásából pénzelnek” Kassán. *Szurdok* úrbéresei a tőlük 6 órányira lévő városban „apró marhácskáikat, s azoknak tojásait” is „el tudják adni” Kassán. Az *alsókékediek* a „hegységükben lévő fűrészalkalmatosságát” használták fel arra, hogy a kassaiaktól „pénzt szerezzenek”. *Bocárd* lakói pedig így vallottak: „Ami határunkban terem, akár őszi, akár tavaszi élet légyen, Kassára hordjuk eladni, mely város tőlünk három órányira van.” *Kenyhec* és *Szina* lakói a tőlük 1 postamérföldre, illetve négy órányi járásra lévő városba rendszeresen fuvaroztak Tokajból „búzát és egyéb életet”. A *szinaiak* erről így vallottak: „Tokajból fölséges asszonyunk gabonáját kész pénzért Kassára, a proviont házhoz szoktuk hordani . . .”

7. *Bácskai-Nagy* i. m. 218.

Az említett községekből jó, többnyire télen-nyáron járható út vezetett Kassára. Egyedül *Csákány* lakói említenek némi közlekedési nehézséget, amikor így vallanak: „Kassa két órára van tőlünk, ha a víz nem önt ki, de a víz kiöntése esetén 3 óra az út.”

A már felsorolt községek mellett számos település lakói egyszerre több vásárt is látogatnak, de közülük sokan *első helyen Kassát említik*, mint legfontosabb vásározó, piacozó helyet. Ezek a következők: *Felsőgagy, Him, Nagyida, Jászóújfalú, Komaróc, Pereny*, melynek lakói krumplit hordanak Kassára eladni, *Petri, Semse, Szeszta, Zsujta*.

Második helyen emlegetik a kassai vásárokat: Telkibánya és Füzér lakói.

Harmadik helyen: Vécse, Szemere és Garadna úrbéresei.

Tizennégy olyan települést találtunk, melyeknek az úrbéresei kifogyhatatlanok a vásárok felsorolásából. Négy, hat, nyolc vásárt is megemlítenek név szerint, s mindannyian *Kassát is*, de csak negyediktől a nyolcadik, kilencedik helyen. Ezek a következők: *Buzita, Csenéte, Detek, Fancsal, Fáj, Alsógadna, Gönc, Kéti, Litka, Alsónovaj, Felsőnovaj, Alsószend, Szöled és Tengerfalva*. Ezen településektől már 4-5 mérföldre, 5-6 órányi járásra van Kassa. A vallomásokból azonban úgy tűnik, ezen falvaknak a lakói a legmozgékonyabbak, a legtöbbet vásároznak. Lakóik közül sokan jártak adásvétel céljából *Alsó- és Felsőmecenzen* is, Abaúj vármegye második legnépesebb, legfelkapottabb vásárain.

Az egymástól negyedórányi járásra lévő, széleivel összeépült két mezővárost, bár mindegyiknek külön-külön igazgatása, vásárai voltak, nyugodtan vehetjük egy mezővárosnak. Iparosodottabb, kereskedelmileg is exponáltabb volt Alsó-mecenzen. Súlyos szerepe a 18. század végén és a 19. század első felében egyre növekszik, háttérbe szorítva maga mögött Abaúj minden más mezővárosát, nagy vonzókört építve ki mind piacaira, mind munkaalkalmaira a megyében, a megyén kívül – például Torna megye falvaiban – is.

Ludovicus Nagy az 1820-as években Alsó-mecenzen 3421 lakost talált 418 lakóházban. A lakosok közül mindössze 6 volt evangélikus, a többi római katolikus. Felső-mecenzen házáinak száma ekkor 220 volt, melyekben 1938 római katolikus lakos élt. Fényes Elek úgy tudja, hogy a Szepes, Torna, Abaúj vármegye határainak találkozásához közel, Gömör megyétől sem távol települt lakosok Stájer- és Bajorföldről érkezett németek voltak, akikhez lassan-lassan szivárogtak be magyarok és szlovákok, majdnem kizárólag katolikus vallásúak. Nem országos vásárai, inkább hetipiacai vonzották a falvak lakóit. Mecenzen lakossága ugyanis, a természeti adottságok miatt, nem foglalkozott szántó-vető tevékenységgel, állattartással is csak korlátozottan. Érdemes erről Fényes Elek vallomásait meghallgatni: „E két város német lakosai . . . fáradhatatlan munkás emberek, s vagy az itteni számos vashámorban dolgoznak, vagy kazánokat, patkókat s más vasműveket készítenek; kézimesterségeket folytatnak. Továbbá leghíresebb útcsinálók egész hazánkban, sőt a posványok kiszáritásában is nagyon ügyesek, s innen ritkán szoktak otthon lenni, hanem a földművelést asszonyaik űzik.”

A mezőváros gazdasági, társadalmi jelentőségét hangsúlyozza Bácskai Vera és Nagy Lajos is.⁸ Mecenzen megyén kívüli híre különösen Torna vármegyében honosodott meg. A Torna megyei 42 település lakóinak legalább a fele látogatta rendszeresen Mecenzen vásárait, főleg pedig hetipiacait. Főleg élelmiszert hoztak ide, vasáruat vittek innen az alföldi mezővárosokba.⁹

Maguk a mecenzeniek alig-alig említik saját vásáraikat. Csupán Alsó-mecenzen úrbéresei említik, hogy „helységükben is” szokott lenni vásár. Visszont mindkét mezővárosból 4-5 órányi távolságra lévő mezővárosokba járnak vásárolni. *Felsőmecenzenről*

8. Ludovicus Nagy 1828.; Fényes i. m.; Bácskai-Nagy i. m.

9. Takács P.–Udvari I., 1989/a.

Alsómecenzéfre, Jászó, Szepsi, Szomolnok, Remete és Gölnice sokadalmaiba. Az *alsómecenzéfi*ek saját helységükön kívül főleg Jászón, Szepsiben, Szomolnokon és Remetén vásároztak. A helybelieken kívül azonban 53 abaúji község lakói vásároztak Mecenzéfen. Bácskai Vera és Nagy Lajos szerint inkább a napi szükségletet szerezték itt be a falusiak, és kisebb tételben meglévő feleslegeiket értékesítették az itteni piacon. Az 1772/73-as paraszti vallomások inkább azt látszanak igazolni, hogy a *mecenzéfi vásárokat, piacokat* inkább a magas élelmiszerárak miatt, a fémipari termékek beszerzési lehetősége okán látogatták több település lakói is. Torna és Abaúj megye úrbéréseinek vallomása arra is enged következtetni, hogy Mecenzéf vásárai nagy szerepet játszottak Gömör, Szepes és Sáros megyék lakóinak élelmiszer-ellátásában. Tornában szinte rendszeresen visszatérő jellemzője a paraszti vásároknak, hogy a Szikszón, Miskolcon, Sajószentpéteren vásárolt gabonát Mecenzéfen értékesítik.¹⁰

Abaúj úrbérései is leginkább azt emlegetik Mecenzéffel kapcsolatban, hogy itt „jó áron eladhatunk mindent . . . , s ami kell, megvásárolhatjuk”.

Első helyen mindössze két falu lakosai említették a mecenzéfi sokadalmakat: *Mindszent* és *Rudnok* úrbérései. Mindkét községben közelsége miatt.

Második helyen is csak két településen – *Szeszta* és *Nagyida* – említették Alsó- és Felsőmecenzéf vásárait. Mindkét helyen közelsége miatt. Nem volt azonban olyan település, melynek lakói csak kizárólag Mecenzéf sokadalmaira jártak volna. Ennek okát a mezővárost harmadik-negyedik vagy sokadik helyen megemléltők vallomásaiból hámozhatjuk ki. Mint a Torna megyei községek, az Abaúj megyeiek is, haszonszerzésre használták fel a mecenzéfi piacot.

Erről vallanak a *Mecenzéfet harmadik helyen* említő *Litka* község lakói – akik egyébként 6 mezővárost látogattak rendszeresen – amikor arról szólnak, hogy „olykor Szikszón, s más bővebb földű helyekre szoktunk járni életet venni, s nyereségre Szepsibe, Jászóba és Mecenzéfbe felhordani”. *Jászó* lakói viszont saját termékfölöslegüket viszik a harmadik helyen említett Mecenzéfre. *Szászfa* lakói is harmadik helyen látogatják a tőlük négy és fél mérföldre lévő Mecenzéfet, de ők – amellet, hogy Szomolnokra „pénzért életet fuvaroznak” – „az alsóbb részeken . . . maguk is vesznek haszonra, s Mecenzéfre felhordják” a gabonát. Hasonlóan járnak el *Szolnok* lakói. *Harmadik helyen* említették még minden megjegyzés nélkül Mecenzéf vásárait az alábbi falvakban: *Szőled*, *Vajda*, *Nagybodoló*, *Felső-Középlánc*, *Alsólánc*, *Keresztéte*, *Jászóújfalu*, *Idrány*, *Debrőd*, *Jánok* lakói. *Kány* lakói azonban határozottan leszögezték: „Miskolc tájékán az életet kész pénzen vesszük nyereségnek okáért, és eladni Mecenzéfre szoktuk felhordani.” A vallomások szerint ugyanezt tették *Buzita*, *Somodi*, *Semse*, *Pisendor*, *Pédér*, *Peretse*, *Pány* és *Lakranc* lakói, akik szintén harmadiknak említik a mecenzéfi vásárokat.

Mecenzéfet a negyedik helyen látogató falvak ugyancsak vallanak a haszonra történő kereskedésükről. *Kéti* lakói „a bővebb földű helyekre” lemennek, ott „életet vesznek”, s „azt a felső városokba szokták nyereséggel felhordani”. *Gagybátor* lakói „gyakran országos vásárokra – Szikszóra, Miskolcra – szoktak” lemenni, „és ottan életet venni, s azt Mecenzéfre, az holott jobb áron eladhatják, felhordani”. Ha nem szóltak is róla, bizonyára hasonlóan cselekedtek *Komárom*, *Pereny*, *Petri*, *Szemere*, *Vécse* lakói is, akik valamennyien negyedik helyen emlegették a mecenzéfi sokadalmakat.

Rendszeresen jártak még Mecenzéfre, s többnyire haszonszerzés céljából az alábbi települések lakói, akik *ötödik*, *hatodik*, *hetedik* avagy *nyolcadik*, *kilencedik* helyen emlegették e várost: *Nyésta*, *Pamlény*, *Szepsi*, *Alsónovaj*, *Felsőnovaj*, *Selyeb*, *Alsószend*, *Tengerfalva*, *Tomor*, *Apáti*, *Csenéte*, *Detek*, *Devecser*, *Fancsal*, *Fáj*, *Szántó*, *Felsőgadna*, *Alsógadna*, *Kupa*.

10. Vö. 9. jegyzet.

A mecenzéfi vásárok rangját bizonyítja az is, hogy két jelesebb mezőváros lakói – *Jászó* és *Szepszi* – is rendszeresen eljártak sokadalmaira.

Mecenzéf után közvetlenül *Szepszi* mezőváros vásárai, piacai voltak a legfelkapottabb Abaúj vármegyében. 57 községből látogatták rendszeresen. A Bódva termékeny síkságán települt régi, „nevezetes magyar mezőváros” 279 házában 2281 ember lakott az 1820-as években. A hajdan királyi kerékgyártók lakta település kőfallal is körbe volt kerítve. Számos mester – főleg csizmadia, tímár – lakott a mezővárosban, és vásárai, hetipiacei gabonára voltak a leghíresebbek.¹¹ Maguk a lakosok piacozási, vásározási szokásaikról így vallottak: „Ezen városnak magának is vagyon piaca, de ugyancsak egy órányi distantiára vagyon Jászó városa, és ismét egy mérföldnyire vagyon Alsómecenzéf városa, ahova ezen városnak lakosai minden eladni való életjüket, és más egyéb kereskedésre való jószágokat is szoktak felhordani, és hasznosan eladni. Az itt való lakosok némelyek, kiknek magoknak terem, mások pedig nyereségre pénzen vett zabot és szénát szoktak az városon által járó furmányosoknak és más egyéb utasoknak – mivel itt nagy országútja vagyon – haszonnal eladni: Úgyszintén mások só árulásával is magoknak elegendő hasznot vesznek. Ezenkívül, mivel legtöbbnyire a város lakosai mesteremberekből állóak, mindenféle munkájukat az környül lévő vásáros helyeken és szomszédos vármegyékben illendő áron szokták eladni.

Ezen városnak négy országos vására vagyon, úgy három ser s pályinka és egy borkorcsmája, és három kőre való malma, melyeket mind régi usus mellett bírunk, úgy egy bótot görögnek és mészárszékeket az város árendába adgya.” Szepsibe a lakosság vallomásából kihámozható okok miatt is érdemes volt vásározni járni. Jártak is számos községből.

Első helyen látogatták Szepszi vásárait az alábbi községekből, mezővárosokból: Jászó, Buzita, Nagybodoló, Csenéte, Debrőd, Jánok, Kány, Keresztéte, Alsólánc, Felső-Középlánc, Lúka, Lakranc, Pamlény, Pány, Peretse, Pédér, Somodi, Szűszfa, Szemere, Szolnok, Vajda, Vendégi, Vécse. Különösebben nem okolják a falvak lakói Szepsibe vezető útjaikat. A vallomásokból legfeljebb annyit tudunk meg, hogy Buzita lakói termékeik mellett „téli időben csikászatot üznek”, s azt is felhordják a vásárba. A nagybodolóiak „életbéli termésüket” adják el Szepsiben, mások pedig fölös gyümölcszeit.

Második helyen az alábbi falvakban emlegették Szepszi vásárait: Garadna, Him, Alsógadna, Felsőgadna, Detek, Apáti, Alsószend, Nyésta, Pereny, Komaróc, Gagybátor, Kéti, Pisendor, Idrány, Szóled. Közülük néhány faluból nyereségre is kereskedtek Szepsiben, főleg búzával és állatokkal.

Harmadik helyen említették: Kupa, Fulókércs, Fáj, Tomor, Selyeb, Rudnok, Alsó- és Felsőmecenzéf lakói.

Negyedik helyen: Felsőgagy, Léh, Sáp, Fancsal, Tengerfalva és Semse lakói.

Ötödik helyen mindössze két falu – Felsőnovaj és Alsónovaj – lakói.

Amint láttuk, az egymás vásárait kölcsönösen látogató mezővárosok nem voltak ritkák Abaúj megyében. A sorrendben következő mezőváros – *Szikszo* – azonban némileg elüt az eddigiektől. 436 házában a legtarkább vallási keveredésben élt az 1820-as években 3889 lakos, akik közül 739 volt a zsidó, annyian, mint Kassán. Bőven termő határa, kövér rétje fölösleget adott. Bora pedig a hegyaljai borokkal vetekedett. Mesteremberei számosan voltak, és legnagyobb előnye volt, hogy a pesti országút Kassára haladva, keresztülment a mezővároson. Vásárai „nevezetese” és „népese” voltak.¹² Abaújból 45 község lakói látogatták. *Első helyen az alábbi községekből: Apáti,*

11. Fényes i. m.; Ludovicus Nagy i. m.; Bácskai-Nagy i. m.

12. Fényes i. m.; Vö. még: 11. jegyzet. 13. Fényes i. m.; Ludovicus Nagy i. m.

Detek, Fúj, Felsőgadna, Alsógadna, Gagybátor, Homrogd, Idrány, Jánosd, Alsókásmárk, Felsőkásmárk, Kéti, Kupa, Léh, Nyésta, Sáp, Selyeb, Alsószend, Tengerfalva, Tomor. Mind olyan községek, melyek legalább 4-5 vásárt látogatnak, Miskolcon és Szikszón gabonát, egyéb élelmet vásárolnak, s azt haszonnal továbbvizszik a bányavárosokba, hegyek közti mezővárosokba.

Szikszó nemcsak Szepsi és Mecenzéf felé „bocsátotta el” búzával, étellel megrakott vásározóit, fuvarosait, hanem a hegyaljai mezővárosokba is. A Szikszón is vásározó falvak közül a búzát, étellet a Tokaj-Hegyaljára hordták az alábbi községek lakói: *Csobád, Fulókércs, Devecser, Felsődobsza, Fanesal, Forró, Ináncs, Nagykinys, Felsőméra, Alsónovaj, Felsőnovaj, Pepost, Szala, Szentandrás, Szentistvánbaksa.*

Néhány község lakói Szikszó és az északibb mezővárosok között kereskedtek haszonnal. Ezek: *Csenéte, Felsőgagy, Litka, Szolnok és Vendégi.*

Szikszón is vásároltak még: *Belsőbócs, Berencs és Alsóvadász* lakói.

Negyvenöt községből jártak Abaúj megyében Jászó vásáraitra is. Ez az 1820-as években 204 házból álló, 1581 római katolikus által lakott oppidum kedveltebb volt a nemesek, mint a jobbágyok körében. A Bódva vize mellett, a „szomolnoki országútban, . . . kies völgyben” lévő mezőváros a jászói prépostság birtoka volt, régóta hiteles hely, ahová nemes uraimék betérve, egyszerre két dolgot is intézhettek: másoltathatták családi okleveleiket, bejegyeztethették ösiségi jogon örökös utódaikat, és vásárolhattak. Sírboltokhoz, kúriák építéséhez, udvarházaik díszítéséhez márványt vásárolhattak, mert ahogyan Fényes Elek fogalmazta: az „ide való hegyeken igen sok vörös és fejér/fekete és fejér, kék és fejér csíkos márvány töretik, s helyben asztalnak, szobornak, oltárnak, sírkőnek dolgozzák fel; továbbá találhatik itt számos mesterember, a vásárok pedig különösen sertésre nézve nagy fontosságúak”.¹³

Maguk a jászóiak nagyon szerényen vallottak sokadalmiukról: „Piacos hely maga városunk . . . Privilegiumaink szerint 4 országos vásáraink vannak” – mondták a kérdezőbiztosok faggatására. Maga a mezőváros gabonabehozatalra szorult. A vásárolók felkeresték Torna és Zemplén megyéből is.¹⁴ Abaúj vármegyéből – mint említettük volt – 45 községből vásároltak itt a lakosok. *Első helyen* azonban mindössze *Garadna, Pisendor, Szepsi és Szöled* lakói említik, mindannyian közelsége miatt.

Második helyen említik Jászó vásárait: *Csenéte, Buzita, Nagybodoló, Debrőd, Jánok, Kány, Keresztéte, Alsólánc, Felső-Középlánc, Litka, Lakranc, Pamlény, Pány, Peretse, Pédér, Somodi, Szászfa, Szemere, Vajda, Vécse, Jászóújfalu, Alsómecenzéf, Felsőmecenzéf, Semse, Szolnok és Vendégi* lakói.

Harmadik helyen az alábbi községekből látogatták: *Alsószend, Komaróc, Mindszent, Pereny és Petri.*

Ellátogattak még a jászói vásárookra a 3–4 mérföldnyi távolság ellenére Apátiból, Devecserből, Felsőgadnáról, Kupáról, Nyéstáról, Rudnokról, Sápáról, Selybről és Tomorról.

A jelesebb vásárokat tartó Abaúj megyei mezővárosok sorába tartozott *Abaújszántó*, vagy ahogyan az 1770-es években emlegették, *Szántó* is. A megye legnépesebb mezővárosa volt az 1820-as években. 589 lakásban 4468 ember élt, közöttük 1316 zsidó. Termékeny és tágas határát többnyire nemesek bírták. Jeles dohányt termeltek, bőséges erdeje is volt a lakosoknak, és „nagy kiterjedésű szőlőhegye a Hegyaljához” számított.¹⁵ Vásárait 32 helységből látogatták, a legtöbb községből első helyen említve a szántói sokadalmakat. Íme, akik számára a *szántói sokadalmak* voltak a legfontosab-

13. Fényes i. m.; Ludovicus Nagy i. m.

14. Takács P.–Udvari I., 1989. 359–381.

15. Ludovicus Nagy i. m.; Fényes i. m.

bak: *Aspár, Boldogkőújfalu, Boldogkő, Cekeháza, Alsócece, Felsőcece, Felsődobsza, Devecser, Fancsal, Forró, Fulókercs, Gibárt, Felsőgolop, Ináncs, Kér, Nagykinys, Korlát, Felsőméra, Alsónovaj, Felsőnovaj, Pere, Prepost, Szala, Szentandrás, Szentistivánbaksa és Vizsoly.*

Második helyen az alábbi községekben emlegették a szántói sokadalmakat: *Fáj, Göncruszka, Kisfalu és Vilmány.*

Harmadik helyen két község lakói – *Baskó és Tengerfalva* – említették Abaújszántót, mint vásártartó mezővárost.

Borsod és Abaúj határán volt *Aszaló mezőváros*, mely az idők folyamán Borsodból átkerült Abaúj vármegyéhez. Igen termékeny határa, bőséges szőlőföldje, gazdag rétje és legelője nemcsak az önellátást biztosította, fölösleget is adott. Vásárai inkább az alföldi térségek termény- és állatfeleslegének északibb tájakra való eljuttatásának cse-reállomása, semmint öntörvényűen fejlődő kereskedelmi központ jellegét tükröz. A nagyváradi káptalan jóvoltából szerezte meg vásártartási „privilegiumát”.¹⁶ Összesen 16 Abaúj megyei település lakói vallják vásározó helyül. Első helyen két községben – *Alsóvadász, Berencs* – említették. Második helyen is csak hat községben: *Homrogd, Jánosd, Alsókásmárk, Felsőkásmárk, Léh és Sáp* lakói. Felkeresték még Aszaló vásárait az alábbi Abaúj vármegyei falvakból: *Csobád, Felsődobsza, Forró, Nagykinys, Felsőméra, Prepost, Szentandrás, Szentistivánbaksa.*

Inkább hajdani prédikátoráról, régi váráról, II. Rákóczi Ferenctől kapott kiváltságairól volt híres már az 1770-es években is, semmint vásáraitól *Gönc*. Az 1820-as években 428 házban 3870 lélek élt e mezővárosban Hetipiaca és országos vására egyformán volt, de inkább a közvetlen környékén lakó községek egymás közötti árucseréjét szolgálta, semmint a haszonszerzés céljából űzött kereskedelmet.¹⁷ Az egész vármegyéből mindössze néhány község lakói keresték fel. Ezek az alábbiak: *Göncruszka, Telkibánya, Kisfalu, Vilmány, Zsujta, Korlát*. A gönciek is szívesebben vásároltak fölös gyümölcsceikkel, eladni való termékeikkel és állataikkal Kassán, mint saját „piacukon”.

Szerényen vall saját vásáraitól *Forró* község úrbéres lakossága is: „Helységünkben négyezer szokott esztendőnek folyása alatt vásár lenni” – mondták, de rajtuk kívül egyetlen település lakói sem említették, hogy *Forró sokadalmait* látogatnák. Maguk a forrói úrbéresek is szívesebben jártak Szántó, Tállya, Mád, Szikszó és Aszaló vásáraiba, 2-4 órányi távolságra, mint a sajátjukba.

Ezzel az Abaúj vármegyei vásárokat át is tekintettük. Tudnunk kell azonban, hogy a lakosság szám szerint több külső vásárt látogatott, mint amennyi a vármegye területén volt. Zemplén megyébe 7 megnevezett vásározó helyre szekereztek rendszeresen, nyolcadikként pedig csak általánosságban emlegették a Hegyalja sokadalmait. A Zemplén megyei vásárok közül Tállya volt a legnépszerűbb. Legalábbis név szerint ezt említették legtöbb településen, összesen 32 helyen. *Első helyen* azonban csak *Csobád* lakói említették, mint olyan helyet, ahol „eladásra való javaikat pénzzé tehetik”.

Második helyen annál többen. Íme: *Aspár, Boldogkő, Boldogkőújfalu, Alsócece, Felsőcece, Devecser, Felsődobsza, Fancsal, Forró, Fulókercs, Gibárt, Felsőgolop, Ináncs, Kér, Nagykinys, Korlát, Felsőméra, Alsónovaj, Felsőnovaj, Pere, Petri, Prepost, Szala, Szentandrás, Szentistivánbaksa, Tengerfalva és Vizsoly.*

Harmadik helyen emlegették a tállyai sokadalmakat *Detek, Alsógadna, Göncruszka* lakói, míg *negyedik helyen* Apáti úrbéresei.

Tállya mellett a másik névvel nevezett, igencsak kedvelt vásározó helye volt az abaújiaknak Zemplén megyében *Sátoraljaújhely*. Név szerint ugyan csak 19 községben

16. Fényes i. m.

17. Vö. 15. jegyzet. A dolgozatban tárgyalt helységek mai elnevezéséhez: *Seresné Szegőfi Anna* 1983.; *Majtán, Milán* 1972.

nevezik meg ezt a hegyaljai mezővárost, megyeszékhelyt, de a megnevezők többségének egyetlen vásározási helye. Ezek: *Biste, Kisbósva, Nagybósva, Filkeháza, Kajáta, Kiskázmér, Komlós, Kovácsvágás, Mátyásháza, Mikóháza, Nyíri, Pálháza, Pusztafalu, Radvány, Felsőregmec, Villy.*

Újhelybe, ahol „minden esztendőben országos vásár 4-szer, hetivásár pedig minden héten kétszer esvén”, eljártak még Füzér, Erdőhorváti és Mogyoróska lakói.

A Tokaj-Hegyalján vásároló abaúji települések lakói viszonylag sokat emlegették még *Mád oppidumot*, ahova rendszeresen eljártak termékeik értékesítése céljából. Legközelebb – két órányi járásra – *Baskó* és *Csobád* lakói érték Mádot, de 3–4 órányi szekerezés után árulhattak és vásárolhattak ezen elhíresedett piacon Felsődobsza, Forró, Felsőgolop, Nagykinys, Felsőméra, Alsónovaj, Felsőnovaj, Pere, Prepost és Szentistvánbaksa lakói.

Sárospatakon, Tolcsván és Olaszliszkán dolgoztak a szőlőkben, kézi és szekeres munkával keresve pénzt, és azt sokszor az itteni vásárokon el is költvén, Erdőhorváti és Komlóska lakói.

Tokaj-Hegyalja egyébként mint a mágnes a vasreszeléket, vonzotta magához Abaúj vármegye vásároló és megélhetés okán munkát kereső lakosságát. Sokszor a mezővárosok és szőlőtermő hegyaljai falvak megnevezése nélkül, pusztán a természet-, táj- és történeftöredrajzi fogalom megidézésével emlegetik az egyes települések lakói, ahol, mint *Komlóska* lakói, „pénzt kereshetnek”, vagy „az uraság engedelmével fát . . . is eladhatnak” (Erdőhorváti). Ilyen és hasonló indokkal emlegetik a „*Hegyalját*” Felsődobszán, Forró, Nagykinysen, vagy Csobádon, mely községnek a lakói „eladásra való javaikat pénzzé tehetik az hegyaljai városokban”, s ezen javak közé sorolják a „szőlőkötöző füvet” is. *Szala* lakói sokszor a Hernád áradásával is megbirkózva mennek a Hegyaljára. Érdemes a vallomásukat meghallgatni: „Szántót – mondották az úrbéresek –, mikor a Hernádnak áradása nincsen, hozzánk egy jó mérföldre, Tállya másfélre lévén – Szántóra 4 óra alatt, Tállyára hat alatt járunk el, de ha a Hernádnak áradása vagy, nyári egész nap is nehezen lehet odajutnunk.”

„Csátét, azaz szőlőkötöző füvet” hordanak a Hegyaljára Szentandrás lakói is eladni. Alsólánc és Felsőközéplánc lakói a „Kanyoptában, az holott szőlő kötő csátéjt” vághatnak, „és jó télnek idején csik halat is szoktak fogni”, pénzkereset okán ezeket a javakat viszik a Hegyaljára. Munkára és vásárba járnak a Hegyalja jeles településeire *Mogyoróskáról, Encsről, Fónyról, Alsófügedről, Felsőfügedről, Halmajról, Hejceről, Kiskinysről, Alsóméráról, Regéckéről, Cekeházáról*. Némely községek lakói „sót szállítanak Tokajból”, mint *Nyesta* vagy *Gagybátor* lakói, s közben olykor-olykor vásárolnak is. Göncről viszont az uraság fuvaroztat „pénzért karót, hordót az Hegyaljára”, ahonnan a fuvarosok vásári homival térnek vissza.

Zemplén megye mellett a másik irány, amerre az abaúji úrbéres és úri szolgálónépek vásároló szekereik rúdját fordították a 18. század utolsó harmadában, *Borsod* megye volt. Borsodban leginkább a *miskolci vásárokat, hetipiacokat* keresték fel, ahol háziipari termékeiket, fölös állataikat adták el, és bűzát, egyéb „életet” vásároltak, hogy azt nyereséggel továbbadják Mecenzéfen, Szepsiben, vagy más, északibb mezőváros lakóinak.

A *miskolci vásárokat, sokadalmakat, hetipiacokat* első helyen emlegették kedvelt vásároló helyeik között *Belsőbócs* lakói, *második helyen Felsőgagy, Kupa, Selyeb* és *Tomor* úrbéresei. A *harmadik helyre* sorolták *Felsőgadna, Gagybátor, Homrogd, Jánosd, Alsókásmárk, Felsőkásmárk, Kéti, Léh, Nyesta, Sáp, Alsóvadász* vásárolói. Már az eddig említett községek lakói között is voltak olyanok, akik megemlítették, hogy haszonszerzés céljából vásárolnak Miskolcon. *Gagybátor* jobbágysai erről így vallottak: „gyakran országos vásárookra Szikszóra, Miskolcra szoktunk lemenni, és ottan életet venni, s azt Mecenzéfre – az holott jobb áron eladhatjuk – felhordani. Ugyanezt teszik

Apáti, Devecser, Fáj, Idrány, Kány, Csenéte, Detek, Felsőnovaj, Alsónovaj, Szolnok, Litka, Alsógadna, Fulókércs, Fancsal lakói.

A borsodi vásárok közül a miskolcín kívül nem is nagyon látogattak más sokadalmakat Abaúj vármegyéből. Mindössze Apáti és Szolnok lakói tettek róla említést, hogy ők olykor-olykor megfordulnak Sajószentpéter „sokadalmain” is.

Néhány Abaúj vármegyei községből – bátrabb szekeresek – nagyobb haszon reményében felmerészkedtek Szepes vármegye mezővárosaiba is. A lakosok Gölnice, Szomolnok és Remete vásárait említették, ahová időnként elszekereztek. Gölnicére Felsőmecenézről jártak a lakosok, Remetére pedig Alsó- és Felsőmecenézről. Ez utóbbi két helyről rendszeresen jártak Szomolnok sokadalmaiba, vásáraiba is. Szomolnokra egyébként többen is „feljártak”. Pamlény lakói például „Ófelsége részére Szomolnokra pénzért életet hordanak fel”, de a maguk hasznára is szoktak ide gabonát hozni. Ugyanezt teszik Szászfa, Mindszent lakói is. Szinte szó szerint összehangzik Alsógadna és Gagybátor úrbéreseinek a vallomása. Hagy idézzük Alsógadna lakóinak vallomását: „A szomolnoki uraság szokott venni körülöttünk sok bort, búzát, hordós túrót. Az kinek érkezése van, ezek felhordásával pénzt kereshet.” A kényszer és a lehetőség hozta magával, hogy ez említett falvak lakói, maguk hasznára is szekereztek a szomolnoki vásárookra.

Íme hát ennyit tudtunk meg Abaúj megye parasztjainak vallomásaiból vásározási, piacozási szokásairól. Négy község – Árka, Bütös, Marcinfalva, Szántó – vallomása mélyen hallgat a vásárokról, avagy éppen elkallódott a kilenc kérdőpontra adott feleletük (Bütös, Marcinfalva, Szántó).

Mielőtt azonban összesítő táblázatokkal lezárnánk mondanivalónkat, meg kell említenünk azt is, hogy néhány település lakóinak módjukban állt fölös javaikat otthon is értékesíteni, amennyiben „nagy ország úttyában” laktak. Erről vallanak a *hidasnémeti* jobbágyok: „az aprómarhácskáinkat és azok tojásait s abrakot itt is helyben eladhattuk, mivel nagy országútytyában lakunk és két vendégfogadó vagyon helységünkben”. Lévén országos út mentén Szina, lakói „helyben . . . kivált a zabot” adhatták el. *Szeszta* lakói – „földes uraság engedelméből” – ország útjában lakván, „egész esztendőn által . . . sert és pálinkát szabadosan árulhatnak”. Debrőd lakói nemcsak gyümölcsből pénzeltek, „a szomszéd uraságok erdeiben szálakat, s abroncsnak való fát vágnak, azt megfaragva, jó haszonnal helyben és más helységekben” is eladhatják. *Aranyidka* lakói nem is járnak vásárokbá, mert bármijük van „helyben eladhatják”. A községben ugyanis „kamarai huta” volt, mely körül sok mesterséget, szekerézést, kézi munkát végző ember dolgozott, akiknek az élelméről gondoskodni kellett. *Enyicke* lakóinak sem feltétlenül kellett a kassai vásárokon időzniük, ha ehhez nem volt kedvük, mert amint vallották: „különben is nagy ország útjában laknak”. Miután sorra vettük a vásározó helyeket, s az egyes községekből a vásárokbá vezető „utakat”, érdemes számszerűen is felsorolni, hogy Abaúj megyéből egy-egy vásározó helyet hány községből látogattak az úrbéresek. Íme:

Kassa:	113 községből	Alsó- és Felsőmecenéz:	62
Szepsi:	57 községből	Szikszó:	45
Jászó:	45 községből	Jászó:	45
Abaújszántó:	32 községből	Aszaló:	16
Göncre:	7 községből	Forróra:	1

A megyén kívüli vásárookra:

Zemplén vármegye vásárai közül: Tállya: 32; Sátoraljaújhely: 19; Mád: 14; Erdőbénye: 1; Olaszliszka: 1; Sárospatak: 1; Tolcsva: 1; Hegyalja általában: 19.

Borsod megye vásáraiba: Miskolc: 35; Sajószentpéter: 2.

Szepes megye: Gölnice: 1; Remete: 2; Szomolnok: 5.

Egy-egy község árucserébe, illetve termékcserebe való bekapcsolódásáról jellemző adatot mesél el az is, hogy belőle a lakosok hány vásárt látogatnak több-kevesebb rendszerességgel. Ezért szerbe-számba vettük azt is, hogy 1–1 településről hány vásárra járnak az úrbéresek. Az eredmény:

Egyetlen vásárt említene:	93 település lakói
Két vásárt említene:	23 település lakói
Három vásárt említene:	29 település lakói
Négy vásárt említene:	18 település lakói
Öt vásárt említene:	15 település lakói
Hat vásárt említene:	9 település lakói
Hét vásárt említene:	3 település lakói
Nyolc vásárt említene:	3 település lakói
Bizonytalan számút említene:	16 település lakói
Ismeretlen:	21 település lakói.

IRODALOM

- Bácskai V.–Nagy L.*,
1984. Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban. Budapest
- Eperjessy G.*,
1988. A szabad királyi városok kézművesipara a reformkori Magyarországon. Budapest
- Fényes E.*,
1851. Magyarország geographiai szótára. Pest
- Gyimesi S.*,
1975. A városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában. Budapest
- Nagy, Ludovicus*
1828. Notitiae politico-geographico-statisticae incliti Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum. Budae
- Majtán, Milán*
1972. Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov. Bratislava
- Seresné Szegőfi A.*,
1983. Borsod-Abaúj-Zemplén megye történeti helységnévtára 1870–1983. Miskolc
- Sziklay J.–Borovszky S.*, (szerk.)
1896. Abaúj-Torna vármegye és Kassa. Budapest
- Takács P.–Udvari I.*
1989. Adalékok a 18. századi zempléni vásárok és a vásározó zempléni lakosok történetéhez. HOMÉvk. XXVII. 359–381.
1989/a. Adalékok Torna vármegye vásárai és a vásározó Torna megyeiek történetéhez. HOMKözl. 26. 54–60.

ZU DEN MÄRKTEN IM KOMITAT ABAÚJ ENDE DES 18. JAHRHUNDERTS SOWIE ZU DEN MARKTGEWOHNHEITEN DER EINWOHNSCHAFT DES KOMITATES ABAÚJ

Bevor sich in Ungarn ein Nationalmarkt herausbildete, spielten die Märkte eine lebenswichtige Rolle im Land, auf denen die Produkte aus der regionalen Arbeitsteilung umgeschlagen und an den Verbraucher gebracht wurden. Als wir uns mit den Märkten verschiedener Komitate – wie Esztergom, Bereg, Szabolcs, Torna, Gömör, Zemplén, Szatmár usw. – sowie den Marktgewohnheiten der dortigen Einwohnerschaften auseinandersetzten, konnten wir die Erfahrung machen, dass die Märkte von Abaúj und die Marktgewohnheiten der hiesigen Einwohnerschaft von denen der anderen

Komitate abwichen und im letzten Drittel des 18. Jahrhunderts eine recht spezifische Gestalt annahmen.

Das Komitat Abaúj gehörte zu jenen, die eine Vermittlerrolle zwischen den Bewohnern zweier Landschaftstypen, zwischen ihren Gewohnheiten und Möglichkeiten in Produktion und Verbrauch vermittelten. So gingen von hier aus die Forst-, Bergbau- und Heimindustrieprodukte aus den Dörfern der Gebirgsgegend an die Bewohner des Flachlandes, andererseits gingen von hier aus Getreide und Vieh aus dem Flachland an die Menschen in den Gebirgsgegenden.

Ende des 18. Jahrhunderts wurden im Komitat Abaúj 228 Siedlungen registriert. Davon waren sieben Marktflecken und die anderen Gemeinden. Neben diesen sieben Marktflecken – namentlich Eniczke, Jászó, Alsó- und Felsőmecenéz, Sepsi, Gönc, Szántó und Szikszó – behauptete sich Kassa (Kaschau), die königliche Freistadt, mit ihrem schon seit dem Mittelalter bekannten internationalen Warenverkehr. Auch während des 18. Jahrhunderts verlor Kassa nichts in seiner Bedeutung als Markt- und Messestadt, ganz im Gegenteil, die Rolle der Stadt bei der Abwicklung des inneren Warenverkehrs wurde immer determinierender. Im letzten Drittel des 18. Jahrhunderts zogen allein aus 133 Gemeinden des Komitats Abaúj die Leute auf die Märkte nach Kassa. Neben diesen existierten im Komitat Abaúj auch noch bedeutende Märkte in den Marktflecken Alsó- und Felsőmecenéz, Szepsi, Szikszó und Jászó.

Die Menschen aus den Abaújer Siedlungen besuchten neben den Märkten in ihrem eigenen Komitat auch gern die Wochenmärkte in den Weinbaugebieten des Komitats Zemplén, so zum Beispiel in Tállya, Sátoraljaújhely, Mád, Erdőbénye, des weiteren aber auch im Komitat Borsod die Märkte von Miskolc, und in Szepes die Märkte von Gölnice, Remete und Szomolnok.

Die Bedeutung der Märkte von Abaúj bestand jedoch gerade darin, dass sie nicht nur von den Einwohnern des Komitats aufgesucht wurden, sondern in fast noch grösserer Zahl auch von den Einwohnern aus den nördlichen und südlichen Nachbarkomitat. So kamen Händler wie auch Käufer regelmässig aus den Komitaten Gömör, Torna, Zemplén, Borsod, Szepes, Szabolcs und Heves. In Kassa konnte man ausserdem ständig Händler und Käufer aus dem Ausland, vor allem aus Polen und der Tschechei, antreffen.

Bei der Sammlung und Sichtung des Materials für diese Arbeit erwies es sich, dass im letzten Drittel des 18. Jahrhunderts sowie in der Zeit davor es nicht in erster Linie die Gewinnlust war, die die Einwohner der Gemeinden immer wieder auf die Märkte und Messen trieb, sondern vielmehr der Überlebenswille sowie die mit Landschafts- und Produktionsbedingungen eng zusammenhängende Arbeitsteilung in diesem Komitat.

Péter Takács-István Udvari